

Hvem ejer hvem

Kan man tage patent på virkelige personer? Thorkild Hansen beskyldte i foråret Sven Holm for at have benyttet hans Peter von Scholten i manuskriptet til den planlagte film om den danske guvernør, der frigav slaverne på de dansk-vestindiske øer i 1848. Da von Scholten er en historisk person, står det enhver frit at benytte ham, ligesom historiske forhold i det hele taget, til hvad som helst. Men Thorkild Hansens roman, »Slavernes øer« (1970), er beskyttet af ophavsretten. Den tynde is begynder, når det er værkets opfattelse af historiske forhold, der skal vurderes (for slet ikke at tale om det mindre formelle, at man kan blive sur over at se sin egen gode idé udnyttet af andre). I det konkrete tilfælde er der den yderligere hage, at der formelt ikke er noget andet værk at sammenligne med Thorkild Hansens, et filmmanuskript er nemlig ikke noget værk, kun den endelige film, som jo ikke er lavet endnu (hvilket Filminstituttet har henvist til for at komme udenom problemet).

Det afholdt dog ikke daværende kulturminister Niels Matthiasen og Filminstituttet fra at gribe ind overfor Jens Jørgen Thorsens Jesus-filmprojekt (som FI selv havde støttet) i 70'erne, hvor der også kun forelå et manuskript. Jesus som historisk person kunne man ikke hindre Thorsen i at mene om, hvad han ville, men staten fik skovlen under sin egen kulturpolitiske sikring af den kunstneriske frihed ved at gribe til evangelisternes (milde talt tvivlsomme) ophavsret, Thorsens film 'ville sandsynligvis' blive en forvanskning af Bibelen! Det spørgsmål er stadig den dag i dag under vurdering i et særligt udvalg, selv om Monty Python folkene i mellemtiden nogenlunde har gjort, hvad Thorsen ikke måtte, i *Life of Brian* (1979). Og her ligger så næste lag i den rullende snebold, hvad med forholdet mellem denne film og Thorsens manuskript, der blev til et værk, da han udgav det i 1975?

Det fiktive element er for faktionens og docu-dramaets kritikere det svage punkt, mens det for kunstneren er det stærke punkt, det er her den frie bearbejdelse sætter ind, og det er den der drejer sig om i ophavsretten (hvilket Thorsen henholdt sig til) og i den almindelige omgang med værkerne. Men her bliver det yderligere uoverskueligt, når der eksisterer flere sådanne frie bearbejdelser af de faktiske sager som man kan være inspireret af. Jesus er der digtet en del over. Og von Scholten: jeg læste første gang om ham i børnebogen »Samme kurs« fra 1952 af Jan Hein og kunne fortsætte i Preben Ramløvs store »Massa Peter« fra 1967.

Dem har Hansen måske også læst? Og hvad nu med Gauguin? Har Henning Carlsen til sin nye film *Oviri* skælet til tidligere dramatiseringer eller kender han dem, så han har kunnet sikre sig, at hans idé ikke ligner de tidligere? Somerset Maugham har skrevet om Gauguin (hvor navnet var ændret) i »Drømmen« (1919), der blev filmatiseret i 1942 under samme titel med George Sanders som maleren, og han er også inkluderet i amerikansk TVs galleri over kendte hoveder med TV-filmen *Gauguin the Savage* (1980), manus J.P. Miller og med David Carradine som et særpræget valg i titelrollen (og desuden optræder han i Anthony Quinns skikkelse i *Minnellis Filmen om Van Gogh*, 1956).

Nærmere på vor tid er *Mishima*, hvor den portrætterede forfatters enke forbød Paul Schrader at nævne Mishimas homoseksualitet og fascistiske tilbøjeligheder. Det kunne hun ikke direkte, hun har ikke rettighederne til hans liv, men hun har rettighederne til hans værker, som Schrader også benyttede i sin film. Han måtte derfor gå ind på enkens betingelser, til gengæld overholdt han ikke aftalen, for så havde der jo ikke været nogen historie at berette.

Mere speget bliver det med nulevende personer. Sensationspressen betaler ofte uhyrlige summer til katastrofevidner, storforbrydere og lignende, der kometagtigt opnår forsidesstatus. Dog betales ikke for sagen, her er frit slag, men for at kunne bringe den personlige beretning ('Treholts egen historie'). Den praksis, og dens indvirkning på både personen og sagen, skildres udførligt i Norman Mailers »The Executioner's Song« og i TV-filmatiseringen (1982) med manus af Mailer om den dødsdømte Gary Gilmore og hans kamp for at blive henrettet. Mailers version var så næste lag på lagkagen.

I modsætning til Gilmore, så skrev hans forgænger blandt verdensberømte morddømte, Caryl Chessman, selv sin beretning (om kampen for ikke at blive henrettet, en kamp, han tabte i 1960 efter 12 år i døds-

celle). Ironisk nok modsagde filmatiseringen af bogen, *Dødscelle 2455* (1955), hans eget standpunkt mens han levede. Til gengæld blev han støttet efter sin død – i Alan Aldas sympatiske person – af docu-dramaet *Kill Me If You Can* (TV-film 1977, på dansk TV som *Sagen Caryl Chessman*, der lånte titlen fra Chessmans bog, men ellers var en selvstændig nybearbejdelse).

Da Karen Silkwood sagen, efter flere film hvor navnene var ændret, omsider nåede lærredet med de rigtige navne i Mike Nichols' *Silkwood* (1983), havde selskabet under researchen til filmen betalt de virkelige personer for deres beretninger – og så for at sikre sig mod injuriersager. Det sidstnævnte gjaldt specielt Sherri Ellis, som Silkwood havde delt hus med. »De betalte mig \$ 67.000 for frit at kunne bagtale mig«, fortalte hun pressen. Kun hendes navn var ændret i filmen, og i Chers figur (som hed Dolly Pellikan) var hun en helt anderledes person end i virkeligheden, bl.a. lesbisk. Hun blev derved en fiktiv person blandt de autentiske i filmen, mens virkelighedens faktiske person måtte betales for at blande sig udenom.

Er sondringen mellem fakta og fiktion et genrespørgsmål i medierne og et filosofisk spørgsmål i kulturen, så er den til gengæld i juridisk forstand mere konkret. Sherri Ellis' stærke forhandlingsposition bundede i, at hun var ukendt, en ikke-offentlig person, hvor man nogenlunde klart kan efterprøve, hvad der er fakta og hvad der er mediernes påfund. Men er man først kommet i mediernes søgelys, frivilligt eller ufrivilligt, så bliver man offentlig ejendom, og så bliver det svært at skelne data fra digt. Det var klart nok digt, da Klaus Ribbjerg lod prinsesse Margrethe og Olof Palme forelske sig i »Marts 1970«, men de ville have haft svært ved at opnå dementi, bortset fra at de netop som offentlige personer sjældent ville lade sig rode ind i en disput om sådan en sag. Jeg ejer mig – eller gør jeg?

Kaare Schmidt